

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบนฐานภูมิปัญญาของชุมชนบ้านต้ายสวรรค์ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี*

DEVELOPMENT OF HAND-WOVEN FABRIC PRODUCTS BASED ON THE LOCAL WISDOM OF BAN TAI SAWAN COMMUNITY, NONG HAN DISTRICT, UDON THANI PROVINCE

พระมหาบัณฑิต นันทจันทร์¹, พระปลัดประพจน์ สุภาโต² และ พระมหาประกาศิต สิริเมธ³

Phramaha Bandit Nanthachan¹, Phra Palat Prapoj Supaphato² and Phra Maha Prakasit Sirimetho³

¹⁻³วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹⁻³Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: bundit75@windowslive.com

Received 3 August 2025; Revised 23 September 2025; Accepted 25 September 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาผ้าทอมือของชุมชนบ้านต้ายสวรรค์ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี 2) เพื่อศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบนฐานภูมิปัญญาของชุมชนบ้านต้ายสวรรค์ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบนฐานภูมิปัญญาของชุมชนบ้านต้ายสวรรค์ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน โดย

Citation

* พระมหาบัณฑิต นันทจันทร์, พระปลัดประพจน์ สุภาโต และ พระมหาประกาศิต สิริเมธ. (2568). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบนฐานภูมิปัญญาของชุมชนบ้านต้ายสวรรค์ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 5(3), 32-48.

Phramaha Bandit Nanthachan, Phra Palat Prapoj Supaphato and Phra Maha Prakasit Sirimetho. (2568). Development Of Hand-Woven Fabric Products Based on the Local Wisdom of Ban Tai Sawan Community, Nong Han District, Udon Thani Province. Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University, 5(3), 32-48.

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jpsmbu/index>

การคัดเลือกแบบเจาะจงมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ มีความรู้ทางด้านการผ้าทอมือและเป็นชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนโดยทำการวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัยนำข้อมูลมาสรุปตีความ

ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ผ้าทอมือของบ้านต้ายสวรรค์มีเอกลักษณ์จากลวดลายและเทคนิคการทอแบบดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา เช่น ลายขีดและลายไห ซึ่งสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน
- 2) ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์บนฐานภูมิปัญญาผ้าทอมือ เป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนความสำเร็จทั้งด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ การผสมผสานลวดลายขีดดั้งเดิมเข้ากับลายเรขาคณิตสมัยใหม่และใช้เทคโนโลยีในการออกแบบให้ทันสมัยมากขึ้น
- 3) พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ 2 ประเภทหลัก ได้แก่ ผ้าถุง ผ้าทอมือ ผ้าถุงที่พัฒนาขึ้นใช้ลายขีดแบบดั้งเดิมผสมผสานกับลายเรขาคณิตสมัยใหม่ โดยย้อมด้วยสีจากกลีบดอกบัว ซึ่งให้สีชมพูอ่อนและน้ำตาลแดงตามธรรมชาติ เพื่อสร้างมูลค่าและขยายช่องทางการตลาดให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

คำสำคัญ: การพัฒนา, ผ้าทอมือ, ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

Objectives: 1) To study the indigenous knowledge of handwoven textiles in Ban Tai Sawan Community, Nong Han District, Udon Thani Province. 2) To examine the community-based product design of handwoven textiles grounded in local wisdom in Ban Tai Sawan through community participation. 3) To propose development guidelines for handwoven textile products based on the community's indigenous knowledge, implemented with community participation. This qualitative research collected data through in-depth interviews with 15 key informants selected via purposive sampling. Selection criteria required expertise in handweaving and residency in the community, as well as inclusion of relevant government agencies connected to the community. Data

were analyzed using inductive content analysis to summarize and interpret the findings.

Findings:

1) The handwoven textiles of Ban Tai Sawan are distinctive for their patterns and traditional weaving techniques passed down through generations, such as khit and hai motifs, which reflect the cultural identity of the Tai Phuan ethnic group.

2) Product development based on indigenous handwoven textile knowledge is a key factor driving success in both cultural and economic dimensions. This involves integrating traditional khit motifs with modern geometric patterns and applying technology to create more contemporary designs.

3) Two main types of handwoven textile products were developed, including traditional tubular skirts (pha thung). The developed pha thung combines traditional khit patterns with modern geometric designs and is naturally dyed using lotus petals, producing soft pink and reddish-brown hues. This approach adds value to the products and expands marketing channels to enhance wider recognition.

Keywords: Development, Handwoven Textile, Local Wisdom

บทนำ

ผ้าเป็นปัจจัยสำคัญพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทุกครัวเรือนในอดีตมีการทอผ้าเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ในครัวเรือน หรือใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน การทอผ้าในแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งในด้านวัสดุ กรรมวิธีการผลิต สีสันทัน และลวดลาย ซึ่งมักได้รับแรงบันดาลใจจากประเพณี

ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตของชุมชน ผ้าทอมือจึงไม่เพียงเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่ยังเป็นงานศิลป์ที่ถักทอด้วยความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาท้องถิ่น สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางจิตใจและประวัติศาสตร์ในอดีต (ทัตวรรณ ธิมาคำ, 2553)

ชุมชนบ้านต้ายสวรรค อ.หนองหาน จ.อุดรธานี เป็นชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยชุมชนแห่งนี้มีความโดดเด่นในด้านวัฒนธรรมการทอผ้าด้วยมือ ที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ ไทพวน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ชาวบ้านยังคงรักษาเทคนิคการทอผ้าแบบดั้งเดิม เช่น ลายขิด และ ลายไห ซึ่งสะท้อนถึงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมประจำถิ่นได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ภูมิปัญญาการทอผ้าแล้ว ชุมชนบ้านต้ายสวรรคยังมีวิถีชีวิตเรียบง่าย พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ และให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มทอผ้าหรือวิสาหกิจชุมชน เพื่อแปรรูปผ้าทอให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม และนำออกสู่ตลาดได้ทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่เทคโนโลยีและการตลาดออนไลน์มีบทบาทสำคัญในปัจจุบัน (พระเอนกพงศ์ อนุบาลโย, 2558)

แม้ว่าจะมีการฟื้นฟูผ้าทอมือในหลายพื้นที่ แต่ชุมชนบ้านต้ายสวรรคยังคงเผชิญกับปัญหาการขาดช่องทางการตลาด การขาดผู้สืบทอด และความล้มเหลวของตลาดและผลิตภัณฑ์ เยาวชนในชุมชนหันไปประกอบอาชีพอื่นที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า ทำให้การถ่ายทอดความรู้การทอผ้าลดลงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การแข่งขันจากผ้าทออุตสาหกรรมและความเปลี่ยนแปลงในค่านิยมของผู้บริโภคที่นิยมสินค้าที่ผลิตอย่างรวดเร็วและราคาถูก ส่งผลให้ผ้าทอมือที่มีกระบวนการผลิตที่ใช้เวลานานและมีต้นทุนสูงได้รับความนิยมน้อยลง

จากสถานการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าของชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือให้มีความร่วมสมัยและสามารถแข่งขันในตลาดได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า และสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาผ้าทอมือของชุมชนบ้านต้ายสวรรค อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

2. เพื่อศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบนฐานภูมิปัญญาของชุมชนบ้านต้ายสวรรค์ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบนฐานภูมิปัญญาของชุมชนบ้านต้ายสวรรค์ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

การทบทวนวรรณกรรม

ในการทำวิจัยครั้งนี้ได้มุ่งเน้นศึกษาได้มีการศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ภูมิปัญญาการทำผ้าทอมือ สุภาภรณ์ โอหาริกเดช (2559) ได้กล่าวว่า ผ้าและงานทอผ้า นับเป็นผลงานของความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของผู้คนในโลกนี้ จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน พบว่าดินแดนซึ่งเป็นราชอาณาจักรไทยอยู่มี การทอผ้าขึ้นใช้มาแล้วไม่ต่ำกว่า 2,500 ปี โดยชุมชนที่อาศัยกระจุกกระจายอยู่ทั่วไปในเขตแหลมทองนี้ แม้แต่ใหม่ก็พบว่ามี การนำมาทอเป็นผืนผ้าตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงที่พบว่ามี การทอผ้าไหมมาก่อนที่เงินจะนำไปทอเป็นผ้าไหมจนแพร่หลายไปทั่วโลก การทอผ้าเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่คนไทยรุ่นปัจจุบันต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้ในสมัยก่อน ผู้หญิงไทยจะทำเครื่องใช้ต่าง ๆ ในบ้านเอง

ชีวรรณ เจริญสุข (2557) ได้กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ใหม่ คือ ผลิตภัณฑ์ที่เปลี่ยนรูปแบบจากเดิมปรับปรุงบางส่วน หรือนำเสนอในตลาดใหม่ วัตถุประสงค์ของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น การเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยี การรักษาความเป็นผู้นำในตลาด การใช้กำลังการผลิตให้เต็มที่ หรือการขยายตลาด กระบวนการพัฒนาแบ่งเป็น 8 ขั้นตอน เช่น การสร้างแนวคิด การคัดเลือกแนวคิด การทดสอบแนวคิด การวางกลยุทธ์การตลาด การวิเคราะห์ธุรกิจ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การทดสอบตลาด และการนำออกสู่ตลาด วงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ Product Life Cycle มี 4 ขั้นตอน แนะนำ เติบโต ครอบงำ และตกต่ำ ซึ่งต้องปรับกลยุทธ์ตามแต่ละขั้นตอน

โกวิท พวงงาม (2552) การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการของกลุ่มองค์กรชุมชนมีการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติ โดยมีความเข้าใจในปัญหาของตนและตระหนักถึง

สิทธิของตนที่มีต่อสิ่งนั้น ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการที่บุคคลได้รับข้อมูลใหม่ที่จะช่วยเพิ่มอำนาจ ความคิด และโอกาสได้ร่วมวิเคราะห์ และตัดสินใจกำหนดเป้าหมายในกิจกรรมเหล่านั้น หลักการและแนวคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วม เป็นการเกี่ยวข้องกันทางด้านสังคม จิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งใดในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งเป็นเหตุจูงใจให้กระทำให้ได้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ๆ เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม วางแผน วิเคราะห์ ตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งที่จะทำ เช่น การทำงานร่วมกัน การพัฒนาาร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความราบรื่น สร้างสรรค์ สร้างสามัคคี เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมมักเกี่ยวข้องกับบุคคลหมู่มาก และอาจรวมถึงสาธารณชนทั่วไป การสร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง จะเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปโดยสะดวก และจะเป็นการสนับสนุนให้เกิดแนวร่วมการดำเนินกิจกรรมมากขึ้นอีกด้วย ซึ่งการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอมือนั้น ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในชุมชนและภาครัฐเพื่อร่วมกันคิด การตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติ เพื่อที่จะนำภูมิปัญญาให้คงอยู่และเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายตลอดจนมีส่วนร่วมในการออกแบบผ้าทอมือให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบันซึ่งทุกอย่างจะบรรลุเป้าหมายจำเป็นต้องศึกษาถึงแนวคิดของการมีส่วนร่วมเพื่อนำมาปรับใช้ในกระบวนการพัฒนาต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย คณะผู้วิจัยได้กำหนดใช้วิธีวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาผ้าทอมือของชุมชนบ้านด้ายสวรรค์ อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี เพื่อศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบนฐานภูมิปัญญาของชุมชนบ้านด้ายสวรรค์ อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบนฐานภูมิปัญญาของชุมชนบ้านด้ายสวรรค์ อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยแบ่งเป็นกลุ่มโดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้นำชุมชน 3 คน กลุ่มที่ 2 กลุ่มชาวบ้านด้ายสวรรค์ / ผู้ผลิตผ้าทอมือ 5

คน กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้บริโภค 5 คน กลุ่มที่ 4 กลุ่มตัวแทนภาครัฐ 2 คน โดยการคัดเลือกจากผู้ที่มีคุณสมบัติด้านความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา และเกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนเพื่อขับเคลื่อนภูมิปัญญาชุมชนร่วมกับชาวบ้านโดยเป็นตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ และกลุ่มผู้บริโภคเพื่อเก็บข้อมูลและนำมาออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และประเด็นข้อมูลสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกำลังสูญหายแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบนฐานภูมิปัญญาของชุมชนบ้านต้ายสวรรค์ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยนำแนวคิดทฤษฎี จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ทบทวนไว้มาพิจารณาสร้างแบบสัมภาษณ์ การสร้างเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาผ้าทอมือของชุมชนบ้านต้ายสวรรค์

4. การตรวจสอบเครื่องมือโดยการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มที่ผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นจากอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและประเมินความสอดคล้อง แล้วนำผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity Index : CVI) โดยใช้เกณฑ์ความเห็นสอดคล้องกันและการยอมรับของผู้เชี่ยวชาญที่มีค่า CVI 0.80 ขึ้นไป

ผลการวิจัย

1. ภูมิปัญญาผ้าทอมือของชุมชนบ้านต้ายสวรรค์ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี การทอผ้าในชุมชนบ้านต้ายสวรรค์ มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน ซึ่งอพยพมาจากพื้นที่ใกล้เคียงในภาคอีสาน การทอผ้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต โดยผู้หญิงในครัวเรือนจะทอผ้าเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม เช่น ผ้าถุง ผ้าคลุมไหล่ และผ้าใช้ในพิธีกรรม เช่น งานบวชและงานแต่งงาน ลวดลายผ้าทอของชุมชนบ้านต้ายสวรรค์สะท้อนถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น โดยมีลวดลายเด่น ดังนี้ 1.ลายขิด มีลักษณะเป็นลายเรขาคณิต เช่น ลายข้าวหลามตัด ลายตาราง และลายไหน้ำไหล ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง ลายเหล่านี้มักใช้ในผ้าถุงและผ้าคลุมไหล่ 2.ลายจก เป็นลายที่มีความประณีต เช่น ลายดอกบัว ลายนกยูง และลายใบไม้ มักใช้ในผ้าพิธีกรรม เช่น ผ้าสไบสำหรับงานแต่งงาน 3.ลายพื้น เป็นลายที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน ใช้ในผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ผ้าขาวม้า ซึ่งการ

ทอผ้าเป็นภูมิปัญญาที่มีความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่น ผ้าทอมือเป็นสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์ไทพวน โดยเฉพาะลายขิดและลายจกที่สะท้อนถึงความเชื่อและวิถีชีวิต เช่น ลายน้ำไหลที่สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ และลายดอกบัวที่เชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์ของดอกบัวในวัฒนธรรมพุทธศาสนา อีกทั้งด้านสังคม การทอผ้าเป็นกิจกรรมที่สร้างความสามัคคีในชุมชน โดยในอดีต ผู้หญิงในหมู่บ้านจะรวมตัวกันทอผ้าและแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน อีกทั้งยังพบปัญหาและความท้าทายในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดังนี้ 1.ขาดผู้สืบทอด เยาวชนในชุมชนมีส่วนร่วมน้อยลง เนื่องจากมองว่าการทอผ้าไม่ใช่อาชีพที่มั่นคงและให้ผลตอบแทนต่ำ 2.การขาดนวัตกรรม การทอผ้าในชุมชนยังคงใช้เทคนิคและลวดลายแบบดั้งเดิมเป็นหลัก ซึ่งอาจไม่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคสมัยใหม่ 3. การขาดการสนับสนุนจากหน่วยงาน แม้ว่าจะมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในบางโอกาส เช่น การจัดงานแฟร์ OTOP แต่ยังขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เช่น การฝึกอบรมหรือการจัดการเครื่องมือที่ทันสมัย

2. ออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบนฐานภูมิปัญญาของชุมชนบ้านด้ายสวรรค์ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งร่วมกันประชุมเพื่อวางแผนพัฒนาเริ่มตั้งแต่จากการคิด การตัดสินใจและการลงมือทำในการคิดออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือให้ทันสมัยและมีมูลค่ามากขึ้น โดยศึกษาการออกแบบนวัตกรรมเทคโนโลยีการออกแบบลวดลายกลุ่มผู้ทอผ้าทดลองออกแบบลายผ้าใหม่ ๓ ลาย โดยใช้ซอฟต์แวร์ออกแบบลายผ้าพื้นฐาน เช่น Canva ซึ่งช่วยให้สามารถปรับแต่งลวดลายได้ง่ายและรวดเร็ว การมีส่วนร่วม การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการช่วยเพิ่มความมั่นใจให้กลุ่มผู้ทอผ้า โดยเฉพาะเมื่อได้รับความคิดเห็นจากผู้บริโภคที่เข้าร่วมว่า ผลิตภัณฑ์ที่มีเรื่องราว Storytelling เช่น การเล่าเรื่องการย้อมสีด้วยดอกบัว มีความน่าสนใจมากขึ้น

ลายขิดผสมเรขาคณิต รักษาเอกลักษณ์ของลายขิดแบบดั้งเดิมที่สื่อถึงความเชื่อและวิถีชีวิตไทพวน เช่น การใช้ลายขิดที่สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่น โดยผสมผสานกับลายเรขาคณิตสมัยใหม่

ลายไห ได้รับแรงบันดาลใจจากไหโบราณที่ใช้ในพิธีกรรมและการเก็บรักษาของในชุมชนไทพวน ลายนี้จะถูกออกแบบให้มีรูปทรงโค้งมนที่เลียนแบบไห พร้อมเพิ่มลวดลายเล็กๆ

เช่น ลายใบไม้หรือลายน้ำ เพื่อสื่อถึงความเชื่อในความอุดมสมบูรณ์และการเชื่อมโยงกับธรรมชาติ

ลายดอกบัว สะท้อนความศักดิ์สิทธิ์และความบริสุทธิ์ตามคติพุทธศาสนาในวัฒนธรรมไทพวน โดยออกแบบลายดอกบัวให้มีมิติ เช่น การใช้เฉดสีที่สื่อถึงการเปลี่ยนแปลงของแสงในบึงบัว หรือการเพิ่มลายคลื่นน้ำเพื่อแสดงถึงความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตริมน้ำของชุมชน

ภาพที่ 1 ลายผ้า

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบนฐานภูมิปัญญาของชุมชนบ้านต้ายสวรรค์ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การมีนวัตกรรมเข้ามาพัฒนาผ้าทอมือทำให้ผ้าทอมือมีมูลค่ามากขึ้นโดยจากการร่วมมือของชุมชนในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ดังนี้ 1.วิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรและกลุ่มผู้ผลิต สํารวจศักยภาพของกลุ่มทอผ้า เช่น ทักษะการทอของสมาชิก จำนวนผู้ร่วมผลิต วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น และความพร้อมในการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ 2.การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับชุมชน จัดกิจกรรมมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาแนวคิดผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า ผ้าพันคอ โดยผสมผสานลวดลายดั้งเดิมเข้ากับการออกแบบร่วมสมัย และเลือกใช้สีธรรมชาติหรือวัสดุเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 3.การทดลองผลิตต้นแบบ นำแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการออกแบบ มาทดลองผลิตจริงในชุมชน เพื่อดูความเหมาะสมของวัสดุ เทคนิคการผลิต และการประยุกต์ใช้ลวดลายดั้งเดิม 4.การสร้างอัตลักษณ์แบรนด์และบรรจุภัณฑ์ ออกแบบบรรจุภัณฑ์และภาพลักษณ์แบรนด์ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างความโดดเด่น เช่น การตั้งชื่อแบรนด์จากภาษาท้องถิ่นหรือใช้ลายประจำถิ่นในโลก จากกระบวนการพัฒนาที่ผู้วิจัยได้ศึกษานั้นได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านต้ายสวรรค์ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

เสื้อผ้าสไตล์ลาลอง เสื้อผ้าที่พัฒนาขึ้นเน้นดีไซน์ทันสมัย เช่น เสื้อเชิ้ตและเสื้อคลุม โดยใช้ผ้าทอมือที่มีลวดลายผสมผสานระหว่างลายขิดและลายเรขาคณิต การออกแบบเน้น

ความเรียบง่าย แต่มีเอกลักษณ์เหมาะสำหรับกลุ่มเป้าหมายวัยหนุ่มสาวและนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

ภาพที่ 2 เสื้อผ้าสไตล์ลำลอง

ผ้าถุงผ้าทอมือ ผ้าถุงที่พัฒนาขึ้นใช้ลายขีดแบบดั้งเดิมผสมผสานกับลายเรขาคณิตสมัยใหม่ โดยย้อมด้วยสีจากกลีบดอกบัว ซึ่งให้สีชมพูอ่อนและน้ำตาลแดงตามธรรมชาติ ผ้าถุงมีขนาดมาตรฐานที่เหมาะสมกับการใช้งานในชีวิตประจำวันและงานพิธีการ มีความยาวเฉลี่ย 1.8-2 เมตร และมีน้ำหนักเบา ทำให้สวมใส่สบาย

อภิปรายผล

1. ภูมิปัญญาผ้าทอมือของชุมชนบ้านด้ายสวรรค์ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยตามหลักแนวคิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาผ้าทอมือนั้นได้กล่าวว่า การรู้จักนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด สูญเสียน้อยที่สุดใช้ได้นาน และต้องกระจายการใช้ประโยชน์ให้ทั่วถึงกัน โดยถูกต้องตามกาลเทศศด้วย อีกทั้งภูมิปัญญาผ้าทอมือนั้น เป็นการรักษามรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีเอกลักษณ์จากลวดลายและเทคนิคการทอแบบดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา เช่น ลายขีดและลายไห ซึ่งสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน การอนุรักษ์เริ่มจากการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อฟื้นฟูองค์ความรู้ โดยมีผู้นำชุมชนและผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดเทคนิคการทอและการย้อมสีธรรมชาติให้คนรุ่นใหม่ ช่วยให้เกิดการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะ ส่งผลให้คนในชุมชน โดยเฉพาะสตรีมีรายได้เสริมจากการจำหน่ายผ้าทอมือ นอกจากนี้การนำนวัตกรรมสมัยใหม่ เช่น การออกแบบลวดลายให้ทันสมัยและการใช้สื่อออนไลน์เพื่อการตลาด ช่วยเพิ่ม

มูลค่าและขยายช่องทางการจำหน่ายไปยังตลาดทั้งในและต่างประเทศ การอนุรักษ์นี้ยังสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และลดการย้ายถิ่นของคนรุ่นใหม่ อย่างไรก็ตาม ความท้าทายอยู่ที่การรักษาคุณภาพผ้าทอแบบดั้งเดิมท่ามกลางความต้องการของตลาดที่เปลี่ยนแปลง และการขาดแคลนวัตถุดิบธรรมชาติ เช่น ฝ้ายและสีธรรมชาติ ซึ่งอาจต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การอนุรักษ์ผ้าทอมือของบ้านต้ายสวรรคร์ จึงเป็นแบบอย่างของการผสมผสานระหว่างการรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมและการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย สร้างความยั่งยืนทั้งด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวิระยุทธ ปราสาทนอก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบ้านบาตร เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์ว่า การดูแลรักษาให้คงสภาพเดิมหรือสภาพที่ยังเอื้อประโยชน์ต่อการใช้สอยได้ (พระมหาวิระยุทธ ปราสาทนอก, 2551)

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์บนฐานภูมิปัญญาผ้าทอมือของชุมชนบ้านต้ายสวรรคร์ อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี เป็นกระบวนการที่ผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมเข้ากับนวัตกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดสมัยใหม่ ผ้าทอมือของชุมชนมีเอกลักษณ์จากลายทอแบบไทพวน โดยการมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการออกแบบดำเนินการผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการ 2 ครั้ง โดยมีผู้เข้าร่วม 20 คน (ผู้ทอผ้า ผู้นำชุมชน เยาวชน และตัวแทนผู้บริโภค) ผลลัพธ์คือการออกแบบลวดลายใหม่ 3 ลาย (ลายขีดผสมเรขาคณิต ลายน้ำไหล ดัดแปลง และลายดอกบัว) โดยใช้ซอฟต์แวร์ Canva เพื่อร่างแบบ เช่น ลายขีดและลายไ้ ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์เริ่มจากการรวมกลุ่มชุมชนเพื่อถ่ายทอดเทคนิคการทอและย้อมสีธรรมชาติ ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น เครื่องแต่งกาย โดยปรับลวดลายให้ทันสมัยและหลากหลายเพื่อดึงดูดลูกค้าทั้งในและต่างประเทศ การใช้สื่อออนไลน์และแพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซช่วยขยายช่องทางการตลาด ทำให้ผ้าทอเข้าถึงผู้บริโภคทั่วโลก ผลกระทบเชิงบวกคือการสร้างรายได้เสริมให้สมาชิกชุมชน โดยเฉพาะสตรี และส่งเสริมความภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรม การพัฒนานี้ยังช่วยลดการย้ายถิ่นของคนรุ่นใหม่ อย่างไรก็ตาม ความท้าทายรวมถึงการรักษาคุณภาพผ้าทอแบบดั้งเดิม การจัดหาวัตถุดิบ เช่น ฝ้ายและสีธรรมชาติ และการแข่งขันในตลาด การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เช่น การฝึกอบรมหรือเงินทุน จะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของบ้านต้ายสวรรคร์ จึงเป็นตัวอย่างของการต่อยอดภูมิปัญญาเพื่อสร้างความยั่งยืนทั้งด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รังสรรค์ นัยพรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาภูมิ

ปัญหาผ้าทอพื้นบ้านสู่นวัตกรรมชุมชน ในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี งานวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ใช้ในการผลิตผ้าทอ พื้นบ้านในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี และ 2) เพื่อพัฒนา ต้นแบบนวัตกรรมชุมชนผ้า ทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี ตามแนวคิด เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผลการวิจัย พบว่า ผลการวิจัยพบว่า ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในการผลิตผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนชายแดน จังหวัดอุบลราชธานี พบ 2 ประการ ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประดิษฐ์อุปกรณ์สำหรั บการทอผ้า พบ 9 ชนิด ได้แก่ กี่ ฝีม เขากทอผ้า กระสวย หลอดฝ้าย กงติดฝ้าย อีวเข็นฝ้าย อัก เข็นฝ้าย และหลาเข็นฝ้าย ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมการทอผ้า แบ่งได้ 3 ประเภท คือ การทอผ้ามัดหมี่ พบ 6 ลาย ได้แก่ ลายมัดหมี่วง ลายมัดหมี่บักจับ ลายมัดหมี่ พิกุล ลายมัดหมี่ข้าวหลามตัด ลายมัดหมี่สายฝน และลายมัดหมี่ต้นข้าว การทอผ้าลายขีด พบ 5 ลาย ได้แก่ ลายขีดดอกไม้ ลายขีดผีเสื้อ ลายขีดช้าง ลายขีดปลาบึก และลายขีดผาแต้ม การ ทอผ้าลายจก พบ 4 ลาย ได้แก่ ลายจกดาว ลายจกผาแต้ม ลายจกช้าง และลายจกปลาบึก ส่วนขั้นตอนในการทอผ้าพื้นบ้าน พบว่ามี 11 ขั้นตอน ได้แก่ การปลูกฝ้าย การเก็บเกี่ยวฝ้าย การอ้าวฝ้าย การดัดฝ้าย การล่อฝ้าย การเข็นฝ้าย การเปียฝ้าย การซักฝ้าย การย้อมฝ้าย การ เข้าหลอด และการทอ ดังนั้นแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาของภูมิปัญญาผ้าทอมือที่จะนำไปสู่ เศรษฐกิจของชุมชนสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไป (รังสรรค์ นัยพรม, 2566)

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านต้ายสวรรค์ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์บนฐานภูมิปัญญาผ้าทอมือ เป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนความสำเร็จทั้ง ด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ โดยชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคิด การพิจารณาสู่ การตัดสินใจและการลงปฏิบัติเพื่อหาข้อคิดเห็นร่วมกันในการพัฒนาส่งเสริมภูมิปัญญาผ้าทอ มือของชุมชน ซึ่งมีสมาชิกหลากหลายวัย โดยเฉพาะสตรีและผู้สูงอายุที่ถ่ายทอดเทคนิคการทอ ผ้าไทพวน เช่น ลายขีดและลายไห รวมถึงการย้อมสีธรรมชาติให้คนรุ่นใหม่ การมีส่วนร่วมนี้เริ่ม จากการระดมความรู้ท้องถิ่นเพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยผ่านโปรแกรม Canva เช่น ผ้าพันคอ กระเป๋า และเสื้อผ้าที่ทันสมัย ตอบโจทย์ตลาดทั้งในและต่างประเทศ ชุมชนยังร่วมกัน พัฒนาทักษะผ่านการฝึกอบรม และใช้สื่อออนไลน์เพื่อการตลาด ส่งผลให้เกิดช่องทางการ จำหน่ายที่กว้างขึ้น การมีส่วนร่วมช่วยสร้างรายได้เสริม เสริมความเข้มแข็งของชุมชน และลด การย้ายถิ่นของเยาวชนทุกคนมีบทบาท เช่น เด็ก ๆ ช่วยออกแบบลายผ้า ผู้สูงวัยให้คำแนะนำ ด้านเทคนิค และวัยทำงานดูแลการตลาด อย่างไรก็ตาม ความท้าทายคือการรักษาคุณภาพงาน

ฝีมือ การขาดแคลนวัตถุดิบธรรมชาติ และการขาดเงินทุน การสนับสนุนจากภาครัฐหรือเอกชน จะช่วยยกระดับการพัฒนา การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านด้ายสวรรค์แสดงให้เห็นถึงพลังของ ความร่วมมือที่ผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมและนวัตกรรม สร้างความยั่งยืนให้กับมรดก วัฒนธรรมและเศรษฐกิจท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อติพร เกิดเรือง ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลบ่อเงิน อำเภอลาด หลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี 1.ศึกษาสภาพปัญหาของพื้นที่ในตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี 2. ศึกษาแนวทางหรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชน ร่วมกันในตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษา พบว่า 1. สภาพปัญหาของพื้นที่ในตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีหลายประเด็น ที่ต้องเร่งดำเนินการแก้ไข ได้แก่ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และการ บริหารจัดการ โดยเฉพาะปัญหาการขาดแคลนอาชีพเสริม และการขาดการส่งเสริมการ รวมกลุ่มอาชีพอย่างต่อเนื่อง 2. แนวทางหรือมาตรการในการแก้ไขปัญหา ควรมุ่งเน้นการสร้าง ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ทั้งในด้านการสร้างอาชีพ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของ กลุ่มชุมชน การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และการพัฒนากลไกการบริหารจัดการท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น แสดงให้เห็นถึงแนวทางการมี ส่วนร่วมของชุมชนเพื่อนำมาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งด้านการสร้างอาชีพการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 3 องค์ความรู้ใหม่

จากแผนภูมิ แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของผลการวิจัยและองค์ความรู้ 5 ประเด็น ดังนี้

1) ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การวิจัยเผยให้เห็นว่า ภูมิปัญญาการทอผ้าของชุมชนบ้านด้ายสวรรค์ โดยเฉพาะเทคนิคการย้อมสีด้วยกลีบดอกบัว และลวดลายที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง เป็นจุดแข็งที่สามารถสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ในตลาด การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น กลีบดอกบัว ในการย้อมสี ไม่เพียงแต่ช่วยลดการใช้สารเคมี แต่ยังเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ด้วยเรื่องราวทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนและความเป็นธรรมชาติ

2) การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกุญแจสู่ความยั่งยืน กระบวนการมีส่วนร่วมผ่านการสนทนากลุ่ม ช่วยให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของผลิตภัณฑ์และตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การระดมความคิด ออกแบบลวดลาย ไปจนถึงการตลาด ส่งผลให้เกิดความสามัคคีและความมุ่งมั่นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง

3) การผสมผสานนวัตกรรมกับประเพณี การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือที่ผสมผสานลายขีดแบบดั้งเดิมกับลายเรขาคณิตสมัยใหม่ และการใช้ซอฟต์แวร์ออกแบบลายผ้าพื้นฐาน เช่น Canva แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการนำนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคยุคใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มวัยหนุ่มสาว ซึ่งช่วยขยายฐานลูกค้าและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันกับผ้าทออุตสาหกรรม

4) ความท้าทายในการถ่ายทอดความรู้และพัฒนาทักษะ การวิจัยชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดในด้านการถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชนและการขาดทักษะด้านการออกแบบดิจิทัลของกลุ่มผู้ทอผ้า ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในระยะยาว การฝึกอบรมทักษะดิจิทัลและการสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ภูมิปัญญาการทอผ้าคงอยู่และพัฒนาต่อไปได้

5) ความสำคัญของการสร้างช่องทางการตลาด แม้ว่าผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น เช่น ผ้าถุงและเสื้อผ้าสไตล์ลำลอง จะได้รับการตอบรับที่ดีในงานแฟร์ท้องถิ่นและร้านค้าชุมชน แต่การขาดช่องทางการตลาดที่กว้างขวาง เช่น ตลาดออนไลน์หรือการส่งออก เป็นอุปสรรคสำคัญ การวิจัยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาแบรนด์และการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น การจำหน่ายผ่านโซเชียลมีเดียหรืออีคอมเมิร์ซ อาจเป็นแนวทางในการขยายตลาดและเพิ่มรายได้ให้ชุมชน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

1. ภูมิปัญญาการทอผ้าของชุมชนบ้านด้ายสวรรค์ ภูมิปัญญาการทอผ้ามีรากฐานจากวัฒนธรรมไทพวน โดยใช้กี่ทอผ้าแบบดั้งเดิม (กี่กระตุก) และเทคนิคการทอ เช่น การทอแบบขิด การทอแบบจก และการทอพื้น ลวดลายที่เด่นชัด เช่น ลายข้าวหลามตัด ลายน้ำไหล และลายดอกบัว ได้รับแรงบันดาลใจจากเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การย้อมสีด้วยกليبดอกบัวจากหนองบงเป็นจุดเด่นที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สามารถสกัดได้ 3 เฉดสี (ชมพูอ่อน น้ำตาลแดง น้ำตาลอมม่วง) ซึ่งเพิ่มมูลค่าและความน่าสนใจให้ผลิตภัณฑ์ การถ่ายทอดความรู้ลดลงในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากเยาวชนหันไปประกอบอาชีพอื่นและมองว่าการทอผ้าให้ผลตอบแทนต่ำ โดยผู้ทอผ้าส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงวัย 40 ปีขึ้นไป

2. การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลลัพธ์คือการออกแบบลวดลายใหม่ 3 ลาย (ลายขิดผสมเรขาคณิต ลายน้ำไหลตัดแปลง และลายดอกบัว) โดยใช้ซอฟต์แวร์ Canva เพื่อร่างแบบ การมีส่วนร่วมช่วยเพิ่มความมั่นใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของในกลุ่มผู้ทอผ้า การเล่าเรื่องราว (Storytelling) เกี่ยวกับที่มาของสีและลวดลายช่วยเพิ่มความน่าสนใจของผลิตภัณฑ์ ความท้าทายคือการขาดทักษะด้านการออกแบบดิจิทัลของผู้ทอผ้า ซึ่งต้องได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติม

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ ผ้าถุง เสื้อผ้าสไตล์ลำลอง กระเป๋าผ้า และผ้าพันคอ ซึ่งผสมผสานลวดลายดั้งเดิมกับสมัยใหม่ และใช้สีจากกليبดอกบัว การทดสอบตลาดในงานแฟร์ท้องถิ่นและร้านค้าชุมชน พบว่า ผ้าถุงมียอดขายสูงสุด (60% ของยอดขายรวม) รองลงมาคือเสื้อผ้าสไตล์ลำลอง (25%) และกระเป๋าผ้า/ผ้าพันคอ (15%) ผู้บริโภคชื่นชอบสีธรรมชาติและลวดลาย แต่แนะนำให้ปรับปรุงขนาดและความทนทาน ผลกระทบต่อชุมชนรวมถึงการเพิ่มรายได้ 15% การจ้างงานเพิ่มเติม การเพิ่มจำนวนผู้ทอผ้าจาก 15 เป็น 20 คน และการเริ่มต้นถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชน อุปสรรคที่พบ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัล เครื่องมือทอผ้าที่ล้าสมัย ช่องทางการตลาดที่จำกัด และความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่เพียงพอ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุดรธานี ควรจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการฝึกอบรม

ทักษะดิจิทัลและการจัดหาเครื่องทอผ้าที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้นสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าในชุมชน เพื่อเป็นสถานที่สำหรับการถ่ายทอดความรู้และฝึกอบรมเยาวชน

2) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชื่อมโยงผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือกับแหล่งท่องเที่ยว เช่น บ้านเชียง โดยจัดตั้งร้านค้าหรือบูธจำหน่ายในแหล่งท่องเที่ยว และพัฒนาแพ็คเกจท่องเที่ยวที่รวมกิจกรรมการเรียนรู้การทอผ้า

3) การพัฒนาตลาดออนไลน์ สร้างแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น การจำหน่ายผ่าน Shopee หรือ Facebook Marketplace และพัฒนาแบรนด์ที่มีเรื่องราว (Storytelling) เพื่อดึงดูดกลุ่มลูกค้าทั้งในและต่างประเทศ

4) การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จัดตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่เชื่อมโยงกับชุมชนอื่นที่มีภูมิปัญญาการทอผ้า เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และพัฒนานวัตกรรม รวมถึงสร้างพันธมิตรกับภาคเอกชนเพื่อขยายช่องทางการจำหน่าย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน

1) จัดกิจกรรมที่ดึงดูดเยาวชน เช่น การแข่งขันออกแบบลวดลายผ้า หรือการให้รางวัลสำหรับเยาวชนที่เข้าร่วมการฝึกอบรมการทอผ้า เพื่อสร้างแรงจูงใจและรักษาภูมิปัญญา

2) จัดอบรมการใช้ซอฟต์แวร์ออกแบบลายผ้าและการจัดการโซเชียลมีเดียให้กับผู้ทอผ้า โดยอาจร่วมมือกับวิทยาลัยชุมชนหรือหน่วยงานท้องถิ่น

3) พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น ผ้ามาน ของตกแต่งบ้าน หรือเครื่องประดับ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่หลากหลาย และเพิ่มขนาดและสไตล์ของเสื้อผ้าให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น

4) จัดประชุมและกิจกรรมในช่วงเวลาที่ไม่ขัดแย้งกับภาระงานเกษตร เช่น ช่วงเย็น หรือวันหยุด และลดระยะเวลาการประชุมให้กระชับเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

1) ศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาตลาดออนไลน์และการส่งออกผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ รวมถึงการวิเคราะห์ความต้องการของผู้บริโภคในต่างประเทศ

2) ศึกษาเปรียบเทียบกับชุมชนที่มีภูมิปัญญาการทอผ้าคล้ายคลึงกัน เช่น ชุมชนในจังหวัดสกลนครหรือกาฬสินธุ์ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนานวัตกรรม

3) ศึกษาวิธีการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าที่มีประสิทธิภาพ โดยเน้นการดึงดูดเยาวชน เช่น การใช้สื่อดิจิทัลหรือการเรียนรู้ผ่านเกมมิฟิเคชัน (Gamification)

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท พวงงาม. (2553). การสังเคราะห์และถอดบทเรียนนวัตกรรมท้องถิ่นและการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. ใน *รายงานการวิจัย. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- ชีวรรณ เจริญสุข. (2556). *แนวคิดทฤษฎีทางการตลาด (MARKETING THEORY)*. เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2567. จาก <https://maymayny.wordpress.com>
- ทัศนวรรณ อิมาคำ. (2553). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาเรื่องการทอผ้าลำพูน. *Journal of Information Science Research and Practice*, 28(2), 17–28.
- พระเอนกพงศ์ อนุบาลโย. (2558). *บ้านด้ายสวรรค์: ที่บ่พ้อว้อ บ่ท้อบ้านช่อย*. อุตรธานี: โรงพิมพ์ศิริมงคลการพิมพ์.
- พระมหาวิระยุทธ ปราสาทนอก. (2551). การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบ้านบาตร เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- รังสรรค์ นัยพรม. (2566). การพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านสู่นวัตกรรมชุมชนในชุมชนชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี. ใน *วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 13(2), 108.
- สุภาภรณ์ โอพาริกเดช. (2560). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำ. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง*, 11(2), 237.
- อดิพร เกิดเรือง. (2563). แนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในเทศบาลตำบลบ่อเงินอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ*, 7(1), 198.